

Igor Zemljič

Razgaljanje tišine preteklosti

Pričujoče vrstice prinašajo razmislek o delovanju naše knjižnice v spremenjenih razmerah na področju znanstvenega raziskovanja, hkrati pa opisujejo nekatere najpomembnejše dogodke, ki so zaznamovali naše zadnje desetletje delovanja. Knjižnica Inštituta za novejšo zgodovino namreč letos zaznamuje že 75. leto svojega delovanja na področju podpore zbiranja historične literature in podpore zgodovinski znanosti. Čeprav sodimo med specialne knjižnice inštitutov, ki so v svojem bistvu usmerjene predvsem k podpori raziskovalnemu in strokovnemu procesu domačega inštituta, čemur namenjamo veliko večino svojega časa in sredstev, pa ob tem izvajamo še knjižnično dejavnost kot javno službo, kar pomeni, da smo v veliki meri odprti tudi zunanji javnosti. Že samo dejstvo, da smo imeli samo v zadnjem desetletju več kot 1000 aktivnih zunanjih obiskovalcev, kaže, da knjižnica s svojim delovanjem presega okvire Inštituta za novejšo zgodovino.

Knjižnica se s svojim bogatim in specifičnim knjižničnim gradivom trudi biti osrednja knjižnica za zgodovino 20. stoletja na Slovenskem.

Strategija za danske znanstvene knjižnice iz leta 2016 obravnava sodobne smeri razvoja znanstvenih knjižnic, ki jih lahko uporabno prenesemo tudi v delo naše knjižnice. Glede na te smernice naj bi bile tudi znanstvene knjižnice centri učenja, znanja in katalizator sinteze pridobljenega znanja, zato so največji izzivi znanstvenih knjižnic razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije ter razvoj novih storitev, saj so novodobni uporabniki vse bolj računalniško pismeni, pogosto pa jim primanjkuje znanja za učinkovito iskanje informacij, njihovo ovrednotenje in uporabo. Tudi informacijsko opismenjevanje bralcev je zato postalo pomembna naloga znanstvenih knjižnic. Omenjeni dokument daje velik pomen tudi publiciranju v odprtem dostopu ter odprti znanosti, prav tako pa poudarja pomen permanentnega izobraževanja in usposabljanja knjižničarjev, predvsem na področju informacijske in komunikacijske tehnologije, kar naj bi omogočalo lažje spoprijemanje s sodobnimi izzivi. Uporabniki knjižnic bodo namreč vse bolj pričakovali nove storitve, ki bi jim omogočile hiter dostop do želenih informacij na različnih mobilnih napravah in v različnih formatih.

Sodobna specialna knjižnica pa se ne glede na področje delovanja zaradi vplivov hitrih sprememb v okolju nenehno spreminja in prevzema nove naloge in vloge.

Danes se marsikomu zdi, da je digitalizacija zgodovinarjem in drugim raziskovalcem tako olajšala dostop do gradiva, da za raziskovanje ne bodo več potrebovali posrednika. Vendar pa analize v znanstveno najbolj razvitih družbah kažejo, da bodo bibliotekarji in njihova usposobljenost za nove metode iskanja in rabe znanja še naprej nujni za kakovostno prihodnost raziskovalnega procesa. Na vseh raziskovalnih področjih, še zlasti pa v humanistiki, so namreč vse pogostejše zahteve po čim natančnejših podatkih in razvijajo se celo posebne metode za določanje vloge knjižničnega dela. Čeprav je vse večji del informacij dostopen v digitalni obliki, knjižnice še vedno igrajo pomembno vlogo pri njihovem nastajanju, urejanju in osmišljanju. Zato do izraza vse bolj prihajata tudi izobraževanje in učenje knjižničnih uporabnikov. Knjižnica kot prostor bo še naprej ostala pomembna, četudi ne nujna, saj bo hranjenje gradiva vse bolj centralizirano. Knjižnični prostor bo raziskovalcem pomemben le, če bodo v njem dobili najrazličnejše informacije, kakovosten prostor za kratkotrajno delo in možnost za pogovore, srečevanja ali druženja z drugimi raziskovalci. Zaradi vse višjih cen spletnih informacijskih servisov bodo na prihodnost knjižnic zelo pomembno vplivale tudi politike prostega dostopa in avtorskih pravic, kajti uporabniki imajo dandanes predvsem tri zahteve:

- ◆ hiter dostop do gradiva;
- ◆ enostavno uporabo;
- ◆ občasno pomoč knjižničarja.

Za sodobnega raziskovalca knjižnica torej ni več le stavba s policami in knjigami, temveč predvsem zbirka kakovostnega dostopnega gradiva in kakovostnih knjižničnih storitev.

Listanje po kroniki našega zadnjega desetletja nam podrobno kaže, kaj vse smo delali v tem času, kaj smo kupovali in koliko ljudi ter koliko časa stoji za sistematičnim urejanjem in popisovanjem gradiva. Pove nam, koliko časa in denarja smo vložili v prenovo prostorov ter kako smo se soočili z zaostrenimi finančnimi razmerami v zadnjem desetletju. Le-te se zrcalijo tudi v zmanjšanju števila zaposlenih, zmanjšani nabavi knjig in posledično tudi v nižjem številu novih bibliografskih zapisov v sistemu COBISS.

Poleg klasične izposoje našega bogatega gradiva je v tem obdobju prišlo do največje spremembe leta 2010 z vključitvijo Inštituta za novejšo zgodovino v Konzorcij JSTOR Slovenija, ki nam je omogočil dostop do številnih novih naslovov tuje periodike, hkrati pa smo po odločitvi ARRS dobili tudi dostop do zelo obsežne baze revij Springer links. Sicer pa je knjižnica tudi aktivno sodelovala pri začetkih portala Slstory. Med novimi storitvami naj omenimo, da smo 1. junija 2018 izvedli prehod na izposajo v sistemu COBISS3. Za ta korak smo se odločili med zadnjimi v Sloveniji, ker je izposoja v stari aplikaciji z obstoječimi kadri in tehnologijo potekala zelo hitro in zanesljivo.

Če sumarno pogledamo na delovanje naše knjižnice v zadnjih desetih letih, lahko ugotovimo, da smo v vsem tem času sodelovali s 1532 aktivnimi posamezniki, od tega smo jih kar 1075 vpisali na novo; medknjižnično pa smo sodelovali s 105 inštitucijami. V tem času smo v sistemu COBISS zabeležili 28674 izposoj na dom, ob čemer pa moramo dodati, da v to nista vključeni uporaba gradiva v čitalnici, ki je pri nas zelo pogosta, niti »interna« izposoja knjig med domačimi raziskovalci, ki si knjige večkrat posojajo tudi med seboj brez vednosti knjižnice. Po desetletni statistiki naj bi bila naša povprečna letna izposoja med pet in šest knjigami na člana, a ker imajo naši raziskovalci neomejen rok izposoje, nekateri pa izposojenih celo več sto knjig, moramo te statistične podatke jemati s precejšnjim zadržkom. Zgolj kot zanimivost iz tega časa lahko dodamo še nekaj števil. Leta 2009 smo za zaposlene in nekatere zunanje sodelavce napravili več kot 300 fotografij in preslikav, naši bralci so si v tem letu izposodili 1968 slovenskih, 476 hrvaških ali srbskih, 329 angleških, 154 nemških, 51 italijanskih, 12 francoskih knjig ter 7 knjig v ostalih jezikih. Šest let pozneje je imela naša knjižnica letno 464 aktivnih članov, med katerimi je bil 101 vpisan na novo. Če pa pogledamo strukturo aktivnih članov tega leta, lahko ugotovimo, da so bili med obiskovalci najpogosteje zaposleni (180), študentje (125) in upokojenci (50), ki so takrat v aplikaciji COBISS zabeležili 2883 obiskov za izposajo gradiva.

V zadnjih desetih letih smo v naši knjižnici inventarizirali 6305 novih naslovov knjig v 6928 izvodih. Od tega smo skoraj polovico gradiva pridobili z zamenjavami in darovi, saj smo v desetih letih kupili le 3255 naslovov v 3415 izvodih. Nič manj ni zanimiv podatek, da smo v zadnjem desetletju nabavili 319 naslovov revij v 1898 zvezkih. Ob tem moramo izpostaviti, da smo poleg nekaterih manjših zapuščin v mesecu decembru 2015 prejeli zelo obsežno zapuščino 2000 knjig nemškega zgodovinarja prof. dr. Gerharda A. Ritterja iz Berlina.

Med ostalimi dejavnostmi naj omenimo promocijske aktivnosti. Verjetno najpomembnejše je bilo sodelovanje v velikem projektu skupne predstavitve ljubljanskih specialnih knjižnic in njihovih največjih zakladov na obsežni knjižni razstavi z naslovom *Skrito znanje*, ki jo je Narodni muzej Slovenije gostil med 6. novembrom in 6. decembrom 2013.

Za boljšo prepoznavnost v širšem okolju in kot del promocije našega inštituta smo skupaj z Univerzo v Ljubljani in drugimi slovenskimi visokošolskimi inštitucijami vsako leto pripravili seznanjanje študentov zgodovine in bibliotekarstva z našo knjižnico, hkrati pa smo večkrat sprejeli obiske učencev iz raznih osnovnih ali srednjih šol po Sloveniji (iz Grosuplja, Kamnika, Ljubljane, Mengša, Trzina). Ob pomembnih dogodkih ali o najpomembnejših delih našega fonda so o našem delu poročali vsi najpomembnejši nacionalni mediji (Delo, Dnevnik, MMC RTVSLO, A kanal, Pop TV ...).

Čeprav je v kategoriji specialnih knjižnic zaradi zelo specifičnih razmer in pogojev dela vsako primerjanje zelo nevhvaležno, pa lahko iz primerljivih objav skupnih letnih poročil vseeno ugotovimo, da je bila naša knjižnica leta 2010 med 153 slovenskimi specialnimi knjižnicami dvanajsta po velikosti zbirke, trinajsta po

prirastu oz. nabavi knjig, deseta po obisku, osma po izposoji knjig na dom oz. petnajsta po izposoji vseh gradiv na dom in trinajsta po vnosih v SICRIS. Pet let pozneje, t. j. leta 2015, pa smo bili deseti po velikosti zbirke, peti po prirastu oz. nabavi knjig, enajsti po obisku in sedmi po izposoji knjig na dom (deseti po izposoji vseh gradiv na dom) in šesti po vnosih v SICRIS. Ob tem moramo samokritično dodati, da smo bili tega leta po višini odhodkov za elektronske vire med slovenskimi specialnimi knjižnicami šele na 27. mestu.

Znan knjižničarski teoretik R. David Lankes je zapisal: »Misija bibliotekarjev je aktivna pomoč pri uporabnikovi gradnji znanja in s tem izboljševanje celotne družbe.« Za izpolnjevanje tega cilja mora naša knjižnica vztrajati na dosežkih minulega desetletja. Bibliotekarji se danes dobro zavedamo, da v prihodnosti za knjižnice ne bodo več tako pomembni številčni kazalci fizičnega obiska in zato je tudi naša knjižnica ne sme biti pojmovana zgolj kot skladišče knjig, temveč predvsem kot stičišče kompetentnih uporabnikov (znanstvenikov), bibliotekarskih strokovnjakov in odločevalcev. Čeprav se pomen fizičnega prostora knjižnice precej spreminja, pa vendarle ne smemo pozabiti na pomen prostora knjižnice v dojemanju njenih uporabnikov in moramo hkrati izkoristiti potencial fizičnega prostora knjižnice.

Knjižnica Inštituta za novejšo zgodovino bi bila zato še naprej rada osrednje zbirno mesto v inštituciji, kraj srečanj, druženj, izmenjave informacij in idej. Ob tem pa seveda še vedno prostor za študij, skupinsko delo ali razprave ter organizacijo dogodkov (izobraževanj, predavanj...), ki bo primeren tudi za promocijo naše inštitucije (organiziranje stalnih ali občasnih razstav) ter dovolj reprezentativen za razna snemanja, intervjuje itd.

Bibliotekarji se za prihodnost tudi zavezujemo, da ne bomo pozabili na raziskovanje potreb uporabnikov, upoštevanje potreb in predvidevanje novih ter osmišljanje novih storitev, za kar je in bo nujno sodelovanje z ostalimi knjižnicami in sorodnimi inštitucijami. Saj lahko le aktivnost namesto pasivnosti in na znanju in dosežkih temelječa samozavest pripeljeta do še boljših rezultatov celega inštituta.